
ŠTÚDIE

MESTSKÁ DOMOBRANA A MESTSKÁ STRÁŽ V BRATISLAVE V POLOVICI 15. STOROČIA

PETER SEDLÁČEK

SEDLÁČEK, P.: Town Guard and Town Home Guard in Bratislava in the 15th century. *Vojenská história*, 4, 16, 2012, pp 6-22, Bratislava.

The author of the study argues that the defence of Bratislava (and any other town) was one of the fundamental prerequisites for protecting town citizens and their property, which is closely linked to the preservation of the town's economy and power structures and their development. In times of unrest and military conflicts, the town's military component came to the fore. The defence of the town, in its either active (mercenaries, home guard) or passive (walls and other defensive constructions) form, was, of course, connected with substantial financial and material expenditures, as minutely documented in Bratislava's book-keeping documents. Originally, Bratislava's defence was entrusted to the mayor (*Richter; judex*) as the town's highest authority. The military agenda was executed by mercenaries, town guards at the town walls, towers and gates, combined with home guards from among all physically fit men. The organizational structure of town defences was divided into three components in the 15th century: town home defence (on alert), town guard ensuring the town's internal security and fire-fighting capabilities, town mercenaries recruited from outside, depending on the actual needs. The author pays special attention to all defence component.

Military history. Slovakia. Middle Ages. Bratislava. Town Guard and Home Guard in Bratislava in the 15th century.

Obrana Bratislavy (a vôbec každého mesta) bola jedným zo základných predpokladov ochrany jej obyvateľov a ich majetkov, s čím úzko súvisí zachovanie jej hospodárskej, ekonomickej a mocenskej existencie i rozvoja. V časoch nepokojov a vojenských konfliktov sa vojenská zložka mestského života dostávala ešte zreteľnejšie do popredia. S obranou či už v aktívnej (žoldnieri, domobrana) alebo pasívnej forme (hradby a iné stavby obranného charakteru) boli, samozrejme, spojené aj nemalé finančné a materiálne výdavky, podrobne zaznačené v komorných knihách mesta Bratislavy.¹ Na základe našich

¹ Komorné knihy obsahujú záznamy o všetkých príjmoch a výdavkoch mesta Bratislavy. Na starosti ich mal mestský komorník, ktorý zároveň zodpovedal za pokladnicu mestskej komory. Podrobnejšie

výpočtov v jednotlivých fiškálnych rokoch polovice 15. storočia výdavky len na platy najatým mestským strážcom, žoldnierom a puškárskym majstrom predstavovali zhruba 20 percent celkových výdavkov mesta. Nezarátavali sme do toho sumy vynaložené na opravu a stavbu fortifikácií či materiálne zabezpečenie najatých ozbrojencov. Napríklad v účtoch komornej knihy K 22a z roku 1455 výdavky na obranu mesta vo forme plátov žoldnierom a strážcom či opráv a stavieb mestských fortifikácií tvorili vyše štyroch pätín všetkých výdavkov mestskej samosprávy.

V Bratislave mal obranu mesta spočiatku na starosti richtár (*Richter, judex*) ako najvyšší funkcionár. V čase hroziacich vojenských nepokojov dozeral nad stavbou a údržbou opevnenia, mal na starosti evidenciu bojaschopných mužov a materiálne zabezpečenie vojska. V mierovom období zodpovedal za bezpečnosť v meste, za pokojný priebeh trhov a jarmokov a tiež bezpečnosť do mesta prichádzajúcich a odchádzajúcich kupcov.²

Po náraste richtárových povinností a agendy sa zhruba od tridsiatych rokov 15. storočia v mestských prameňoch začala objavovať funkcia mestského hlavného kapitána (Stadthauptmann), ktorý od richtára postupne preberal práve vojenskú a obrannú agendu.

Následne sa v prvej tretine 15. storočia mestská správa rozdelila na štyri oblasti, ktoré možno zjednodušene charakterizovať nasledovne: súdnictvo na čele s richtárom, hospodárska agenda, ktorú riadil mešťanosta, financie na čele s komorníkom a nakoniec vonkajšia bezpečnosť a vnútorný poriadok mesta riadené mestským kapitánom. Výkon vojenskej agendy zabezpečovali najatí žoldnieri, mestskí strážcovia na hradbách, vežiach a bránach a prípadne aj domobrana zložená zo všetkých bojaschopných mužských príslušníkov obyvateľstva.³

Organizačná štruktúra obrany mesta sa v 15. storočí členila na tri hlavné zložky:

- mestská domobrana (pohotovosť),
- mestská stráž zabezpečujúca vnútornú bezpečnosť mesta a protipožiarnu ochranu,
- mestskí žoldnieri najímaní zvonku podľa aktuálnej potreby.⁴

Veľmi zriedka sa na obrane mesta mohli podieľať aj krajské či kráľovské vojská, ako vyplýva z niektorých kráľovských dekrétov. To však bolo ojedinelá výnimka.⁵

Mestský kapitán

Zdá sa, že spočiatku sa funkcia hlavného mestského kapitána obsadzovala len v časech nebezpečenstva. Až neskôr sa kapitán pravdepodobne stal riadnym úradníkom mesta. Dostával aj plat, ktorý bol však vyplácaný nepravidelne – uvažuje sa preto, že to bola skôr akási symbolická odmena. Jeho post nemusel byť vždy obsadený. O bezpečnosť a poriadok v meste sa kapitánovi pomáhala starať tiež dvanásťčlenná mestská rada, z ktorej členov bol kapitán volený.⁶

pozri SEDLÁČEK, P. *Rozbor prvej komornej knihy mesta Bratislavy z fiškálneho roku 1455/1456*: bakalárska práca. Bratislava : FF UK, 2011, s. 22-24.

² LEHOTSKÁ, D. Bratislavská mestská správa a jej predstavitelia v 15. storočí. In *Historické štúdie*, 1976, roč. 20, s. 41.

³ Tamže, s. 43-44.

⁴ SEGEŠ, V. *Od rytierstva po žoldnierstvo: Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava : MO SR, 2004, s. 154.

⁵ Pozri Siensky register In SEGEŠ, ref. 4, s. 56-57.

⁶ LEHOTSKÁ, Bratislavská mestská správa, ref. 2, s. 43, 46.

V komorných knihách sa kapitán prvýkrát spomína koncom roka 1439. Vtedy ním bol Ľudovít Kunigsfelder.⁷ Záznamy o jeho mzde však z toho obdobia nejestvujú. Mikuláš Flins zastával kapitánsky úrad v roku 1442, a tiež nemáme zápisy o jeho vyplácaní.⁸ V apríli o rok neskôr sa objavujú dva zaujímavé záznamy, na základe ktorých by sa dalo usudzovať, že kapitánsku funkciu v tom čase zastával richtár, ktorým bol opäť Ľudovít Kunigsfelder. V priebehu týždňa dostal vyplatené za úrad kapitána v dvoch sumách spolu 9 libier denárov (2 160 denárov).⁹ O pár mesiacov neskôr sa už ale ako kapitán spomína opäť Mikuláš Flins, ktorý v tejto funkcii zostal minimálne do mája v roku 1445.¹⁰

Prvý dôkaz o viac-menej pravidelnom vyplácaní mzdy pre kapitána pochádza až z konca roka 1447, keď bol kapitánom Štefan Ranés. Spočiatku mal prisľúbené dva zlaté týždne, neskôr už len jednu libru.¹¹ Poslednýkrát sa v tejto funkcii objavil koncom roka 1450, keď mu jednorazovo vyplatili ročný žold 24 zlatých.¹²

Václav Pernhartel, známy ako kapitán od mája 1451, dostával veľmi nepravidelný plat – jeden alebo dve libry denárov.¹³ Koncom roka 1453 prijala mestská rada za kapitána opätovne Štefana Ranésa, avšak záznamy neuvádzajú, či dostával aj plat.¹⁴ Stalo sa tak až od septembra roku 1454, keď mu komorník začal vyplácať pravidelnú týždennú mzdu vo výške jednej libry denárov.¹⁵ Od mája 1455 až do apríla 1457 ostala funkcia kapitána zrejme opäť neobsadená. V období júna až novembra 1457 zastával kapitánsky úrad už po niekoľký raz Štefan Ranés, ktorému za toto obdobie vyplatili spolu 25 libier, 4 šilingy a 27 denárov.¹⁶

⁷ *It(em) Am pfincztag Am weynacht (25. 12. 1439) Obund hat her ludweig kungisfelder mer III Soldner aufgenom(en)...*, Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Archív hlavného mesta SR Bratislavy (ďalej AMB), Komorné knihy (ďalej K), K 2 (1439/40), s. 639.

⁸ *Item Auch Am Mantag vor Sannnd margarethen tag (9. 7.) hat der haubtman herr Niklas Flins der hernoch geschrib(e)n Soldner aufgenommen...*, AMB, K 4 (1442), s. 140.

⁹ *It(em) Am Sambstag vor dem Swarcz(e)n Suintag (6. 4. 1443) hab wir geb(e)n noch des purg(er)-maister gescheft h(er)ren ludweig(e)n künigsfelder An seiner hawpmanschaft III lb d wienn. ... (9. 4. 1443) ludweig(e)n künigsfelder... An seiner hawbmanschaft VI lb d wienn., ...* (9. 4. 1443) *ludweig(e)n künigsfelder... An seiner hawbmanschaft VI lb d wienn., ...* AMB, K 5 (1442/43), s. 161. V skúmanom období fungoval nasledovný prepočet základným menových jednotiek: 1 libra = 240 denárov, 1 šiling = 30 denárov, 1 groš = 7 denárov, 1 libra = 8 šilingov. Hodnota 1 zlatého (florén) sa často menila, preto vždy na príslušnom mieste uvádzame jeho aktuálny prepočet na ostatné meny.

¹⁰ *It(em) auch an dem tag (30. 8.)... noch des N(iklas) flins gescheft di zeit haubman...*, AMB, K 6 (1443), s. 88., ... (3. 4. 1445) *noch des h(er)r Niklas flins Inbekantnus vnd gescheft di zeit der Stat haubman...*, AMB, K 9 (1444/45), s. 466.

¹¹ *It(em) her St(ephan) Ranés ist An getret(e)n mit der haubmanschaft In die lucie v(ir)ginis In anno XLVII^o (13. 12. 1447) vnd Im schol man geb(e)n alle woch(e)n II fl., ...am mantag Ann(un)cciac(i)o(-n)is marie (25. 3. 1448) hab(e)n dy h(er)ren Im v(er)sproch(e)n alle woch(e)n I lb d...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 167.

¹² *It(em) am mantag vor martini (9. 11.) hab ich geb(e)n dem h(er)ren St(ephan) Ranés haubman an seinem Solt XXIII fl...*, AMB, K 15 (1450), s. 167.

¹³ *It(em) am Sambstag vor sant vrbanns tag (22. 5.) hab ich geb(e)n zum erst(e)n mal, dem wenzclab pernhart(e)l di zeit haubman der Stat prespurg An seynem Solt, noch des prug(er)maist(er) gescheft II lb d. Suintags vor sant vrbanns tag (23. 5.) I lb d., ...* AMB, K 17 (1451), s. 243.

¹⁴ *Item am mitich(e)n noch sant Elsbeten tag (21. 11. 1453) hab(e)n die h(er)ren aufgenommen den he(r)ren Stephan Ranés zu ainem haubman der Stat, Anno d(o)m(ini) M^o e(t) c(etera) LIII^o...*, AMB, K 19 (1454), s. 266.

¹⁵ *Item am Sambstag vor michael(is) (28. 9.) hab ich geben dem h(er)ren Stephan Ranés haubman sein Solt I lb d., ...* AMB, K 20 (1454), s. 330.

¹⁶ *It(em) Steph(an) Reneis haubtman hat an sein(em) Sold emphanen... an Sambstag post Corp(or)is xp(ist)i (18. 6.)... In die Martini (11. 11.)... Suma XXV lb IIII β XXVII d., ...* AMB, K 25 (1457), s. 301.

Mestská domobrana

Najväčšia ťarcha a zodpovednosť pri obrane mesta padala v prvom rade na mešťanov. Je to dosť pochopiteľné, keďže v prípade priameho ohrozenia mesta práve im išlo o obranu vlastného majetku, rodín a životov. Mesto bolo pre lepšiu organizáciu obrany rozdelené do niekoľkých obvodov, na čele ktorých stáli štvrťmajstri (*Viertelmeister*). Ich nadriadený bol už spomínaný hlavný kapitán. Jednotliví členovia mestskej rady (či už vonkajšej alebo vnútornej) pôsobili pod hlavným kapitánom ako „nižší“ kapitáni, z ktorých každý mal pridelenú konkrétnu časť mestských hradieb.¹⁷ V roku 1443 máme doložených 16 veliteľov na jednotlivých fortifikačných prvkoch, vežiach či predmestských pevnostiach (táboroch). O minimálne šiestich z nich máme z prameňov doložené, že boli mestskými prisáznymi.

Ak by sme sa pomyselne vydali od Michalskej brány juhovýchodným smerom, čiže k Laurinskej bráne, poradie ich obranného postavenia bolo nasledovné: Michalskú vežu mal na starosti prisázný Matúš Meindel, hradby od Michalskej brány až po Laurinskú Michal Wolf (pravdepodobne prisázný), Mäsiarsku baštu a Laurinskú bránu Hans Rigler, *bolverk* (predsunutú pevnosť) pred Laurinskou bránou a Pekársku baštu Peter Kraus (pravdepodobne prisázný), Rybársku bránu prisázný Pavol Lang, Nový tábor (pevnosťka pred južnými hradbami) Michal Grünbalt, Starý tábor na Dunaji zlatník Hans Feyrtag.¹⁸ Ďalej hradby od Rybárskej brány na západ strážil Erasmus Satler, Obuvnícku baštu Henrich Ach, Vydrickú bránu Štefan List, Andrej z Frony tábor pred Vydrickou bránou, Martin z Brna (mestský žoldnier) Vodnú vežu, Bartolomej Scharrach (pravdepodobne prisázný) baštu Ungarfeind, Mikuláš Altmandorffer Vtáčiu vežu, dve polbašty medzi Vtáčou vežou a Michalskou bránou podliehali Hansovi Kromerovi a hradby pri dome Gašpara Padera prisáznému Gašparovi Ventúrovi.¹⁹

Vo fiškálnom roku 1439/1440 sa spomína kapitán Anton Suesz, ktorý dostal 3 vrecká pušného prachu na svoje stanovište.²⁰ Ďalší známi kapitáni v tom roku boli opäť Bartolomej Scharrach, Hans Feyrtag, Michal Wolf s nejakým Grantnerom a iní (ako Hans Lang, Hans

¹⁷ ORTVAY, T. *Geschichte der Stadt Preßburg* 2/3. Preßburg 1900, s. 261, 303.

¹⁸ *h(auptman) mathes meind(e)l... In polberich Sannd Michael..., H(auptman) mich(e)l wolf... In dem czwinger Angehebt pey Sannd mich(e)ls thar vntz zu Sannd larentz(e)n thar..., Hauptman Hanns Rigler... In dem fleischkerthuren... Auff Sand larencz(e)n thur(e)n..., H(auptman) petrus kraus... In dem polberich Sand larentz(e)n... In dem klain zwinger vmb den pekch(e)n thurren... In dem pekch(e)n Thur(e)n..., Haubman lanng paul... Auf dem fischer Tur(e)n..., H(auptman) mich(e)l Grünbalt... In dem Newen tabor..., H(auptman) hanns feyrtag Goldsmid... In dem Ald(e)n polberich auf der Tuna..., AMB, K 6 (1443), s. 450, 452.*

¹⁹ *H(auptman) Erasm Satler In dem czwinger hinder dem Cristan smid In dem polberich..., H(auptman) hanreich Ach... In dem Schust(er) Turr(e)n..., Haubman h(e)rr Stephan list... Auf Bedritzer Thar..., H(auptman) Andreas von frona... In dem Tabor gegen den Gedritz (!)..., H(auptman) mert von Brün Im wass(er) Tur(e)n..., H(auptman) part(e)lme Scharrach... In dem Thur(e)n vngerfeint..., haubman N(icias) Altmandarff(er) Im vog(e)l thur(e)n, h(auptman) hanns kromer... In dem halb Thurn noch dem vog(e)l thur(e)n... vnd darnach In dem Andern halb thur(e)n..., h(auptman) Caspar ventur... In dem czwinger pey dem Caspar pader..., AMB, K 6 (1443), s. 451-452.* Písmeno „h“ pred menami spomínaných veliteľov by mohlo znamenať buď hauptman, teda kapitán, alebo jednoducho herr, čiže pán – týmto oslovením sa označovali výslovne členovia mestskej rady. V tomto prípade sa prikláňame skôr k prvej možnosti, a preto skratku rozvádzame ako hauptman.

²⁰ *Item eodem die vmb III puluer pewtt(e)l dy der Anthoni Suesz genomen hat zu seinem Stant vmb XXX w d., AMB, K 2 (1439/40), s. 163.*

Liebelpek alebo Henrich Haedel).²¹ V roku 1455 sa uvádzajú kapitáni Martin Loschel a Jakob Hafner, ktorým sa kúpili 2 zámky na ohrady (ploty) po 8 a 21 denárov na závary.²²

Organizovanie mešťanov do jednotlivých oddielov nazývaných kompánie (*Kompagnien*) alebo kapitanáty (*Hauptmannschaften*) záviselo od cechového poriadku. Všetci mešťania, remeselníci a tovariši boli rozdelení do týchto vojenských skupín pod vlastnou zástavou na základe tzv. strážnych či hliadkových zoznamov alebo registrov (*Wacheliste, Wachtregister*). Slobodní tovariši tvorili samostatný oddiel. Podľa týchto zoznamov mešťanov do služby povolával na to určený hlásnik, nazývaný *umbsager*.²³

Nepriame dôkazy o tom, že bratislavské cechy sa aktívne podieľali na obrane mesta, máme zachované v názvoch jednotlivých hradobných bást. S Laurinskou bránou na východnej časti opevnenia susedila Mäsiarska bašta (písomne doložená od roku 1434) a na rohu južného a východného múru stála Pekárska bašta (známa od roku 1439). Pri Vydrickej bráne roh južného a západného opevnenia chránila Obuvnícka bašta (známa tiež od roku 1439).²⁴ Nad dnešnou Nedbalovou ulicou stála Židovská bašta, podľa ktorej názvu sa dá usúdiť, že aj Židia, ako osobitná skupina obyvateľstva, sa museli podieľať na obrane mesta.²⁵

Z iných slovenských miest sú známe tiež podobné príklady o brannej povinnosti cechov. V Košiciach boli veže pomenované po cechoch kováčov, kolesárov, garbiarov, debnárov, hrnčiarov, mäsiarov, obuvníkov, zámočníkov, povrazníkov a meštekárov (mieškárov). V Prešove 10 veží nieslo mená rôznych cechov. V Levoči mali cechy za úlohu počas dvoch jarmokov postaviť jedného ozbrojenca. V Bardejove zase cechy na obranu mesta stavali podľa zoznamu z konca 15. storočia spolu 73 žoldnierov.²⁶

Hoci konkrétne štatúty podrobnejšie sa zaoberajúce organizáciou mestskej domobrany pochádzajú až z neskoršieho 16. storočia, možno predpokladať, že aj v 15. storočí podliehala domobrana pravidelným cvičeniam v zaobchádzaní so zbraňami.²⁷ Takéto tréningy mali svoje opodstatnenie: po prvé sa pripravovali na prípadný útok nepriateľa, po druhé sa

²¹ ...part(e)lme Scharrach... zu seinem Stant..., ...hanns feyrtag... zu seinem Stand..., mich(e)l wolf vnd dem Grantin(er)... In dem zwing(er) zu Irem Stand..., ...hanreich haed(e)l... zu Irem Standt..., dem lang(e)n paul In seinem Stann..., ...do herr hanns lieb(e)lpekk... haubleut sind gebes(e)n..., AMB, K 2 (1439/40), s. 165, 169, 167, 297, 138.

²² Item I Slos dem mert losch(e)l haubman zum Schrankpawm da fur XXI d., It(e)m dem Jacob hafner haubman auch I Sloss(e)l fur den Schrankpawm vmb VIII d., AMB, K 22a (1455), s. 155.

²³ ORTVAY, ref. 17, s. 303-304. Ortway však pri konštatovaní, že remeselníci boli organizovaní podľa cechových poriadkov, neuvádza konkrétny prameň, preto toto jeho tvrdenie nemôžeme s istotou potvrdiť.

²⁴ HANÁK, J. – KOPUNCOVÁ, B. *Prešporské opevnenia*. Bratislava : PT, 2007, s. 90-91. Tu treba spomenúť zaujímavú skutočnosť, že prvé cechové štatúty, ktoré mestská rada vydala, boli práve pre cechy pekárov, mäsiarov a obuvníkov v roku 1376. LEHOTSKÁ, ref. 2, s. 30.

²⁵ HANÁK, KOPUNCOVÁ, ref. 24, s. 90.

²⁶ Príklad z Košíc a Bardejova je však až zo začiatku 16. storočia. Pozri SEGEŠ, V. *Mestá v uhorskom vojenstve na konci stredoveku*. In DANGL, V. – VARGA J., J. (Eds.). *Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918*. Bratislava : MO SR – VHÚ, 2002, s. 20.

²⁷ Napríklad v Banskej Bystrici poznáme štatúty riadiace protipožiarne a obranné činnosti obyvateľstva. Nástup a cvičenie domobrany sa konal každý štvrtý rok, zapojená bola do nej prevažná časť obyvateľstva, pričom veliteľské funkcie vykonávali aj niektoré ženy (majiteľky domu). Podrobnejšie pozri GRAUS, I. 2005. *Mešťan a jeho voľný čas*. In LENGYELOVÁ, T. – CSUKOVITS, E. (Eds.). *Z Bardejova do Prešporku: Spoločnosť, súdnictvo a vzdelanosť v mestách v 13. – 17. storočí*. Prešov – Bratislava : FF PU a HÚ SAV, 2005, s. 255.

mešťania, pre ktorých vojenčenie nebolo inak bežné remeslo, snažili trénovaním strel'by a zaobchádzaním s inými zbraňami v boji vyrovnať vojakom, pre ktorých vojny tvorili podstatnú časť živobytia (napríklad husitom, neskôr bratříkom).

V Bratislave sa už v roku 1440 pred Michalskou alebo Laurinskou bránou (ojedinele aj v mestskej priekope) nachádzala strelnica, kde sa mešťania vo voľnom čase cvičili v strel'be z kuše či z palných zbraní. Výstavbu a prevádzku strelnice financovalo mesto. V spomínanom roku robotníci pracujúci na jej budovaní dostávali dennú mzdu 18 denárov.²⁸ Mešťania sa časom začali organizovať do streleckých spolkov. V 15. storočí sa aj obyvatelia nemeckých miest cez sviatky a vo voľnom čase cvičili v strel'be z kuše alebo v boji s pikou a súťažili o rôzne ceny.²⁹ V Bratislave napríklad Pavol Wintperger v testamente z roku 1490 odkázal kušu tomu, kto by v streleckej súťaži získal najviac zásahov. V Levoči začiatkom 16. storočia existovalo „strelecké bratstvo“.³⁰

Zaujímavá otázka sa vynára ohľadne celkového počtu domobrancov, ktorých v prípade ohrozenia mohlo mesto postaviť. Treba však poznamenať, že už počet celkového obyvateľstva Bratislavy v stredoveku dodnes nie je spoľahlivo stanovený, preto prípadné čísla, ku ktorým dospejeme, budú len veľmi orientačné.³¹ Na základe daňového registra z roku 1452/1453 možno počet zdanených mužských príslušníkov celkovej populácie odhadnúť zhruba na 1 000 pri počte 5 000 až 6 000 všetkých obyvateľov mesta (v polovici 15. storočia).³² Ak k zdaneným dospelým mužom pripočítame okolo 300 až 400 dospelých tovarišov a učňov, celkový stav mestskej pohotovosti by možno presiahol tisícku ozbrojencov. Tento počet sa mohol o málo zvýšiť, ak sa obrany zúčastnili aj ženy.³³ Uvedené číslo sa však blíži k maximálnej hranici, ktorú bolo možné dosiahnuť, aj to len pri mobilizácii všetkých dospelých a bojaskopných mužov v čase bezprostredného ohrozenia mesta. Z 15. storočia nemáme záznam, že by sa niečo podobné stalo, hoci toto obdobie bolo veľmi rušné a turbulentné. Reálnejší odhad bude zrejme nižší – dá sa uvažovať o každom šiestom až siedmom dospelom mužovi, čo by predstavovalo zhruba 300 domobrancov.³⁴

²⁸ *It(em) auch an dem tag besund(er) IIII aribat(er)n dy dy zylstat hab(e)n helff(e)n mach(e)n...*, *It(em) auch an dem tag hab wir gehat II aribater dy an der zilstat vor sand mich(e)l thar vnd haben ydem geb(e)n XVIII d(enarii) wienn...*, *It(em) auch an dem tag hab wir gehat III aribater besund(er) dy an den czillstet(e)n dem Jorig hantschust(er) hab(e)n helffen machen ydem XVIII d wienn...*, *It(em) auch an dem tag III aribat(er)n vor der Stat vor sand larencz(e)n thar dy dy zillstat dem Jo(r)ig hantschust(er) habn(e)n helff(e)n mach(e)n ydem p(er) XVIII d fa(c)it LIIII d wienn.*, AMB, K 2 (1439-1440), s. 230, 231, 234, 237.

²⁹ CONTAMINE, P. *Válka ve středověku*. Praha : Argo, 2004, s. 193.

³⁰ SEGEŠ, Od rytierstva, ref. 4, s. 155-156.

³¹ Uvedme pár príkladov: Podľa syntézy k dejinám Bratislavy z roku 1982 v polovici 15. storočia v Bratislave žilo najmenej 5 000 obyvateľov, Judit Majorossy a Katalin Szende hovoria o 5 100 obyvateľoch, Vladimír Segeš uvažuje o počte 5 500 až 6 000, Anton Špiesz uvádza 5 000 – 7 000 obyvateľov a Vladimír Horváth prichádza až k číslu 7 500.

³² Rozbor daňového registra podáva Jarmila Zaťková v diplomovej práci: ZAŤKOVÁ, J. 1992. *Daňový register mesta Bratislavy z rokov 1452 – 1453 a jeho formálny a obsahový rozbor*: diplomová práca. Bratislava : FF UK, 1992, s. 55-106. O členoch cechov, ich počte a pomere k celkovému obyvateľstvu pozrie tiež: SEGEŠ, V. *Remeslá a cechy v starom Prešporku*. Bratislava : Marenčin PT, 2010, s. 20-26.

³³ ŠPIESZ, A. *Bratislava v stredoveku*. Bratislava : Perfekt, 2008, s. 157-158.

³⁴ Aj v zahraničí mestá pri ich bezprostrednom ohrození stavali do zbrane všetkých dospelých mužských príslušníkov, no v prípade, že sa bojovalo mimo mesta a bolo potrebné vyslať mestský kontingent, nastupoval do neho približne každý šiesty alebo siedmy dospelý muž, prípadne päť percent celej mužskej populácie. Otázkou zostáva, nakoľko by tento model pre západnú Európu mohol vyhovovať aj našim podmienkam. CONTAMINE, ref. 29, s. 142.

Treba ešte objasniť, akú úlohu pri obrane zohrávala najchudobnejšia vrstva obyvateľov, prípadne obyvateľstvo neschopné niesť zbraň. Pravdepodobne to záviselo od miery ohrozenia mesta. Dá sa predpokladať, že v bežných prípadoch chudoba, ženy, deti a starci plnili skôr pomocné úlohy, no v krajných prípadoch boli možno aj oni vyzbrojení a poslaní do boja. Ale ako sme už spomenuli, k takému niečomu dochádzalo veľmi zriedka, ak vôbec. V prípade nedostatku potrebných síl na obranu mesta mohli domáce jednotky posilniť aj najatí žoldnieri, pre ktorých vojna bola remeslom.

Hoci teda mešťania nepatrili medzi profesionálnych vojakov, aj u nich postupne badateľnú snahu o nadobúdanie istých bojových skúseností a zručností. Dokladá to existencia mestských strelníc a streleckých spolkov, pravidelné cvičenia bojových nástupov, pevná organizácia každého obyvateľa do jednotlivých branných oddielov a presné určenie ich obranných pozícií na hradbách v prípade útoku nepriateľských vojsk.

Mestskí strážcovia

K žoldnierom s ich zameraním na priamy boj a používaním na obranu mesta a jej okolia, prirodzené, patrili aj strážcovia na bránach a vežiach, ktorí zabezpečovali strážnu a hliadkovú službu. Každodenný prúd množstva remeselníkov, kupcov, nádenníkov a iných osôb, ktorí prechádzali cez mesto, si vyžadoval veľkú ostražitosť už pred ich vpustením do mesta, aby sa zabránilo vniknutiu prípadných nepovolaných a nežiaducich individuí za hradby.

Základné pozorovacie a strážne stanovišťa tvorili spočiatku tri hlavné brány s prislúchajúcimi vežami – Laurinská, Michalská a Vydrická brána. Neskôr sa k nim pridala Rybárska brána v južnom opevnení. Boli to brány, ktorými ústili do mesta a von z neho hlavné obchodné a dopravné cesty Olomoucká, Nitrianska a Viedenská. Dozor nad poriadkom vo vnútri mesta a pozorovateľskú službu vykonával strážnik na Radničnej veži, nazývanej tiež aj ako Nová veža. Mimo mestských hradieb strážcovia sídlili tiež vo Vodnej veži stojacej pod hradným kopcom v mieste niekdajšej osady Vydrice. V neskoršom období sa vďaka svojej polohe stala častým miestom a aj cieľom bojov medzi posádkou bratislavského župana sídliacou na hrade a mestom.³⁵

Počiatky stavby bratislavského mestského opevnenia od konca 13. storočia a existencia jeho základnej podoby v polovici 14. storočia by mohla napovedať, že už v tom období jstvovali strážcovia na bránach a vežiach.³⁶ Už z roku 1373 máme písomný záznam o platení pre mestských strážcov.³⁷ Avšak prvé ucelené a podrobnejšie doklady o strážcoch sú až z prvej zachovanej komornej knihy z fiškálneho roku 1434/1435. Spomínajú sa strážcovia na Laurinskej, Vydrickej a Michalskej bráne, na predsunutej pevnosti (*bolverku*) pred Michalskou bránou, na Novej, čiže Radničnej veži a vo Vodnej veži. O Rybárskej bráne účty mlčia, hoci existenciu strážcu na nej nemožno vylúčiť. Doloženú ju máme až z druhej knihy z rokov 1439/1440.

³⁵ SEGĚŠ, V. 1998. Hlavné črty zástoja miest na Slovensku v uhorskom stredovekom vojenstve. In *Vojenská história*, roč. 2, 1998, č. 1, s. 12.

³⁶ ŠEVČÍKOVÁ, Z. *Mestské opevnenie Bratislavy*. Bratislava : Obzor, 1974, s. 12.

³⁷ ORTVAY, ref. 17, s. 264, pozn. 5. Z toho roku sa spomínajú tiež *Czirkeri*. O nich pozri kapitolu Pochôdzkari.

Typy strážcov

Spočiatku sa v záznamoch objavujú dva základné typy strážcov – nočný (*Nachtwachter*) a denný (*Tagwachter*). Denný strážca sa niekedy označoval iba ako *Tarhuter* a nočný len *wachter*. Zriedkavo pre strážcov nájdeme ešte označenie *Turner*, teda niečo ako vežový hlásnik. Denní strážcovia stáli pri všetkých hlavných bránach a na Novej – radničnej veži.³⁸ Samostatne plateného denného strážcu vo Vodnej veži záznamy neuvádzajú. Spomína sa len neurčité označenie *wachter*, ktorý by mohol byť aj denným aj nočným strážnikom. Môžeme predpokladať, že je to preto, že vo Vodnej boli inak ubytovaní žoldnieri, preto strážena služba počas dňa nebola potrebná. Noční strážnici sídlili vo vežiach troch hlavných brán okrem Rybárskej brány, ďalej na Novej veži a vo Vodnej veži.³⁹

Zhruba do päťdesiatych rokov 15. storočia bolo obsadené na každom z týchto fortifikačných prvkov miesto jedného denného a jedného nočného strážnika, teda spolu vždy po dvoch. Potom sa už strážnici prestávali v záznamoch presne určovať a vyskytoval sa už len jeden strážnik na jednu vežu. Nie je zreteľné, či predstavoval denného alebo nočného strážcu, je však nepravdepodobné, že by jednou osobou obsadili pozície predtým dvoch funkcií. Z praktického a fyzického hľadiska to ani nebolo možné.

Občas strážnikom mohli vypomáhať iní pomocníci, ktorých k nim mesto dodatočne najímalo. Napríklad v roku 1440 dostal na pomoc jedného strážnika za desať a pol denárov nočný strážca Gilig Stelczer na Laurinskej veži. Ten istý rok polovicu noci strážil na Vydrickej veži ďalší strážnik za 6 denárov.⁴⁰

Medzi rokmi 1440 až 1444 sú doložení aj týždňoví strážcovia na moste (*prukhueter*). Možno predpokladať, že išlo o strážcov, ktorí strážili v tom čase stavaný alebo už stojaci most cez Dunaj, ako to dokladajú iné účty z rovnakého obdobia.⁴¹

Najímanie strážcov a ich žold

Najímanie strážcov do služby mal na starosti mestský kapitán, ojedinele mešťanosta.⁴² Dialo sa tak vždy v sobotu, pričom do služby nastupovali v sobotu o týždeň, keď im bol aj

³⁸ *Tarhueter michaelis...*, *Tag wacht(er) Im Newen thurn...*, *Tarhuter Larencz(e)n thar...*, *Tarhuter vnder fischer thar...*, AMB, K 4 (1442), s. 201, 207, 211, 215., *Tarhueter Bedriczer thar...*, AMB, K 6 (1443), s. 249.

³⁹ *Nacht wacht(er) mich(e)ls thurn*, *Nacht wacht(er) Im Newen thurn...*, *Nacht wacht(er) Larencz(e)n thurn...*, *Nachtwacht(er) auf Bedricz(er) thurn...*, *Nachtwacht(er) dem wass(er) thurn...*, AMB, K 4 (1442), 203, 209, 213, 217, 219.

⁴⁰ *...I wacht(er) pey der nacht auff Sand larencz(e)n thurn den der mich(e)l wolf gewo(n)nen hat dem Gillig Stelczer zu hulff XJ d w., ...hab(e)n geb(e)n einem wacht(er) der J nacht gewacht hat pey Bedriczer den herr lanng paul gewonnen hat dem schuefer er ze geb(e)n VI d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 183, 175.

⁴¹ *It(em) Am Sambstag noch sand kathrey tag* (26. 11. 1440) *hueb man dy Ausser pruk abzetrag(e)n, ... hab wir gehat VI zym(m)ergesell(e)n pey der pruk wochner dy Ennspawm vnd Schiff gewonnen haben...*, AMB, K 3 (1440/41), s. 585.

⁴² *It(em) Am Sambstag noch sannd Niklas tag* (8. 12. 1442) *hat herr Niklas flins die zeit haubman aufgenommen In Newen thurn den Wolfgang...*, AMB, K 5 (1442/43), s. 229, *...dem Newen wacht(er) den der purg(er)maist(er) auf hat genomen...*, AMB, K 11 (1445/46), s. 123.

vyplácaný žold. Vyplácanie, prípadne zmenu výšky žoldu, nariadoval mešťanosta.⁴³ Odozdvádanie mzdy v týždňových intervaloch vykonával komorník alebo aj mestská rada.⁴⁴

Výška platu sa spočiatku často menila. Aj strážcovia na jednotlivých stanovištiach v krátkom časovom úseku viackrát fluktovali, až v neskorších rokoch nastalo ustálenie plátov aj jednotlivých strážcov.

V prvom fiškálnom roku 1434/1435 sa od mája 1434 do mája 1435 na pozícii denného strážcu na Laurinskej bráne vystriedalo až osem strážcov: Mikuláš Preitschedel, Mikuláš Polopartcz, Thanfrach, Taufchiricher, Hiertenstein, Martin Zerngast, Štefan a Martin Rot (Červený). Najprv dostávali mzdu 9 šilingov denárov (270 den.).⁴⁵ O 6 týždňov sa pravdepodobne na žiadosť strážnika Thanfracha zvýšila na 13 šilingov a 10 denárov (400 den.), no už o týždeň sa mzda znížila na 10 šilingov a 10 denárov (330 den.). O dva týždne sa znovu ustálila na 9 šilingoch denárov.⁴⁶ Takto to trvalo skoro 5 mesiacov, kým sa opäť nezvýšila na 10 šilingov.⁴⁷ Nakoniec gáza denného strážcu na Laurinskej veži rapídne klesla len na 60 denárov za týždeň.⁴⁸

Noční strážcovia na Laurinskej veži sa v tom roku vystriedali len dvaja, istý Pertel a po ňom Fuslein. Pertel spočiatku dostával mzdu podobne ako denný strážca, teda 9 šilingov den.⁴⁹ Keď nastúpil Fuslein, zvýšil sa mu plat na 10 šilingov den. A to nielen jemu, ale všetkým nočným strážcom, pretože ako vraví zápis, „nikto nechcel zostať“.⁵⁰ Ku koncu roka sa mu plat znížil tiež na 60 den.⁵¹

⁴³ *Item am Sambstag vor sand paul becherung* (23. 1. 1440) *ist der Jacob Czerngast an getret(e)n an das Tar Ampt pey fischer thar vnd get An mit seinem woch(e)n Solt Auf den ku(m)ftigen Sambstag vor vns(er) lib(e)n frawen tag der liechtmess* (30. 1. 1440) *noch des purger maister geschafft das man ym geb(e)n schol alle woh(e)n XX gros...*, AMB, K 2 (1439/40), s. 497.

⁴⁴ *...hab ich geb(e)n dem Chuntz Tromete(er)...*, AMB, K 4 (1442), s. 209.

⁴⁵ *Item Am Sambstag vor pfingzsten* (15. 5. 1434) *hab wir geben dem Nicklas sein lan Preitschedel IX β d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 143 r.

⁴⁶ *Item am Sambstag nach Johan(n)is bap(tis)te* (26. 6. 1434) *hab w(ir) geben dem Thanfrach als er sich des Thar hueten ampts vnderwanden In nott(e)n d(as) sein wochen lan dorumb wir In gedingt hiett(e)n IIII^f d f(aci)t XIII β X d.*, *Item am Sambstag Vor sand Ulreichs tag* (3. 7.) *hab wir geben dem Taufchiricher Tar hueter vnder Sannd larencz(e)n tar sein wochen lan IIII^f d facit X β X d.*, *Item Nach sand margarethen tag* (17. 7.)... *dem Mert Zerngast IX β d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 143 r, 143 v.

⁴⁷ *Item Am Sambstag noch der heylig(e)n drey künigk tag* (8. 1. 1435) *Schueff der prug(er)maist(er) das man den Tar huettern Iren woch(e)n lan sold pessern dem hab wir geb(e)n III^f d fa(ci)t X β.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 144 v.

⁴⁸ *Item Am Sambstag vor judica vor ambrosii* (2. 4.) *dem dem Praitschedl sein lon LX wyenn d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 145 v.

⁴⁹ *Item Am Sambstag vo Pfingzsten* (15. 5. 1434) *hab wir geb(e)n petr(e)l Nacht wachter auff sand larenczen Thurrrn seyn wochen lan IX β d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 147 v.

⁵⁰ *Item Am Sambstag noch der heilig(e)n drey künigk* (8. 1. 1435) *tag Schuef der purgermaist(er) das man dem Nachtwachter sein woch(e)n lan sold pessern wen es wold kayner nicht beleib(e)n p(er) III^f d f(aci)t X β d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 149 r.

⁵¹ *Item Am Sambstag Gregorii p(a)pe* (12. 3. 1435) *dem Nachtwacht(er) sein woch(e)n lon hat der purgermaist(er) ausgesproch(e)n LX wyenn d.*, AMB, K 1 (1434/35), pag. 149 v.

Podobný vývoj vo výške žoldu prebiehal aj na ostatných stanovištiach. Strážcovia na všetkých vežiach a bránach začínali s platom 9 šilingov denárov (len denný strážca na Michalskej bráne mal 10 šilingov den.). Na konci fiškálneho obdobia 60 denárov týždenne poberali denní strážnici na Laurinskej a Michalskej bráne a vo Vodnej veži, noční strážnici na Laurinskej a Michalskej veži. Nezmenený plat 9 šilingov den. dostával denný strážca na bolverku Michalskej brány a nočný na Vodnej veži, 10 šilingov den. denní strážcovia Novej veže a Vydricej brány.⁵²

V druhej komornej knihe z fiškálneho roku 1439/1440, teda po štvorročnom období bez záznamov sa platy denných a nočných strážcov pohybovali od 45 po 140 denárov. Príčiny tohto zníženia miezd, ktoré sa sčasti prejavilo už v prvej komornej knihe, možno hľadať jednak v narastajúcej inflácii, a tým pádom v znehodnocovaní peňazí a jednak v rozličných hodnotách viedenských a uhorských denárov a ich vzájomných konverzných kurzoch. Tento trend postupného znižovania plátov sa, samozrejme, prejavil aj medzi ostatnými mestskými zamestnancami.

V novembri roku 1440 mzdy strážnikov vyzerali nasledovne: Noční strážcovia na Vydricej a Laurinskej veži a denní na Novej veži dostávali 60 den.⁵³ Denný strážca na Laurinskej bráne mal zvýšený žold zo 60 na 72 den., lebo „nechcel ostat“.⁵⁴ Nočný strážca na Michalskej veži pôvodne poberal 60 den., ale pretože pomáhal pri moste a strážil robotníkov, zvýšili mu plat na 90 den. týždenne.⁵⁵ Nočný strážca na Novej veži dostával 100 den. a denným strážcom na Michalskej a Rybárskej bráne platili 140 den.⁵⁶

Nakoniec sa okolo roku 1444 platy všetkým strážnikom ustálili na 60 denároch za týždeň, len strážnici na Novej veži mali jeden 6,5 šilingov den. (neskôr 6) a druhý 100 den. Z neskorších rokov už v zápisoch chýba presné označovanie denných a nočných strážcov, preto týchto dvoch na Novej veži nemožno presne rozlíšiť a zaradiť.⁵⁷

Strážcov mosta máme doložených len v rokoch 1440 až 1444. Prví známi, obaja Vavrincovia, dostávali jeden 120 a druhý 90 denárov.⁵⁸ O necelé dva roky sa už ich týždenná gáža rovnala piatim šilingom denárov, čiže 150 den.⁵⁹ Posledný záznam o strážcoch mosta je z konca roku 1444, keď Matúš Schuttaler poberal 90 denárov.⁶⁰

⁵² AMB, K 1 (1434/35), pag. 142 r–174 v.

⁵³ ...dem Gillig Stelczer nacht wacht(er) Im (Larenczen) thurrn sein lan LX d wienn., ...dem tag wacht(er) Im Newenthurren... LX d wienn., ...dem vreich nacht wacht(er) (auf Bedritzcer thar)... LX d wienn., AMB, K 2 (1439/40), s. 493, 503, 505.

⁵⁴ ...schuef der purg(er) maist(er) das man dem polakch sein woch(e)n lan schold meren der wold nicht sein belib(e)n dem hab wir geb(e)n LXXII d wyenn., AMB, K 2 (1439/40), s. 487.

⁵⁵ ...hab wir geb(e)n (dem Fridreich Stolczel) lan III β d wienn(er), ...das er dy pruk pessern schold vnd zu den aribat(er)n seh(e)n vnd dy anhalde(n). AMB, K 2 (1439/40), s. 483.

⁵⁶ dem Chuntz Tromet(er) (nacht) wacht(er) Im Newn thurrn sein lan LXXX d wienn., ...Jorig tzer-tofsky... tharhuter zu sand michael's thar... dem schol wir geb(e)n alle woch(e)n J lb XX d., Tarhueter vnder fischerthar... man ym geb(e)n schol alle woch(e)n XX gros..., AMB, K 2 (1439/40), s. 499, 447, 497.

⁵⁷ Napríklad AMB, K 23 (1456), s. 342-372.

⁵⁸ It(em) Am Sambstag an sannd Elspet(e)n tag (19. 11. 1440) hab ich geb(e)n dem larentz prukhu-et(er) sein woch(e)n lan J lb d wienn., ...dem larentz prukhüt(er) sein lan III β d wienn., AMB, K 3 (1440/41), s. 435, 439.

⁵⁹ Item Am Sambstag noch des heiligen chreutz tag als es erfund(e)n ist ward(e)n (5. 5. 1442) hab wir geb(e)n dem larentz prukhuet(er) sein woch(e)n Solt V β d wien., ...dem larentz Tyem sein woch(e)n Solt V β d wien., AMB, K 4 (1442), s. 117, 119.

⁶⁰ It(em) Am Sambstag vor sannd Andree tag (28. 1. 1444) hab ich geb(e)n dem mathes Schuttaler pruk huter vnd der di prukschif der wirft sein Solt III β d w., AMB, K 9 (1444/45), s. 266.

Pri mestských strážcoch sa často stávalo, že mesto nemalo dosť peňazí na ich vyplatenie. Záznamy o tom v komorných knihách sú väčšinou zo záveru výplatného obdobia. V účtoch potom v jednotlivých zápisoch s platmi chýbajú sumy, ktoré boli inak vyplácané.⁶¹ Jednoducho povedané, text o zaplattení výplaty zapísaný je, ale suma chýba. Zdá sa, že mzdu mohla dostať za strážnika aj jeho žena, ako sa to stalo v roku 1446, keď žold pre strážnika Taschnera na Michalskej veži dostala jeho manželka.⁶²

Prepúšťanie strážcov zo služby sa dialo tiež v sobotu. V deň prepustenia ešte dostali plat za uplynulý týždeň.⁶³ V prípade neobsadenia niektorej veže hľadala mestská rada náhradu. V sobotu 21. augusta 1451 prepustili z Novej veže strážnika Hansa, no hneď v ten deň najali zaňho náhradného strážnika na tri dni, ktorý však dostával len 20 denárov na deň oproti Hansovým zhruba 25 denárom na deň. Ďalšieho strážnika na radnicu najali až o dva týždne. Znamená to, že vyše týždňa miesto na Novej veži obsadené nebolo.⁶⁴

Horšia situácia nastala v rokoch 1444 a 1445. Ulrich, nočný strážca na Vydricekej veži, koncom decembra 1444 spadol na bližšie neurčenom mieste zo schodov. Na jeho pozíciu ihneď nastúpil denný strážnik z Vydricekej veže, Hainczman. Tým pádom miesto denného strážnika ostalo neobsadené až do konca apríla budúceho roka, keď konečne najali Michala Schokkela, ktorý predtým slúžil na Rybárskej bráne.⁶⁵ Aj toho postihol nešťastný osud: účty mu venujú kratučkú vetu „*minulý týždeň zomrel, nech mu je Boh milostivý*“.⁶⁶ Či ho postihlo podobné nešťastie ako Ulricha, nevedno. O dva mesiace umrel ďalší strážca, Mikuláš na Michalskej bráne. Miesto neho mešťanosta hneď prijal nejakého Ľudovíta.⁶⁷ Ani tu sa príčina smrti bližšie neuvádza. Zdá sa, že fiškálny rok 1444/1445 bol pre mestských strážcov veľmi tragický.

⁶¹ *It(em) Am Sambstag vor judica (6. 4. 1443) hab ich geb(e)n dem Gillig stelczer sein woch(e)n Solt LX d wienn(er).. It(em) Am Sambstag vor domi(n)e ne longe (13. 4. 1443) hab ich geben dem Gillig stelczer sein Solt, AMB, K 5 (1442/43), s. 187.*

⁶² *It(em) Am Sambstag vor letare (26. 3. 1446) hab ich geb(e)n dem Taschnerin von Ires manns wegen I Solt LX d w., AMB, K 11 (1445/46), s. 127.*

⁶³ *Item Am Sambstag In die Colomani m(arti)ris tag hab ich geb(e)n dem Chuntz Tromete(er) sein woch(e)n Solt vnd hat vrlaub Vß VIIJ d wienn(er).., AMB, K 4 (1442), s. 208.*

⁶⁴ *It(e)m am Sambstag vor sant Bart(e)lmes tag (21. 8.) hab ich geb(e)n hans Turner.. vrlawb., It(e)m eodem die (21. 8.) hab ich geb(e)n I wacht(er) der drei tag vnd drei nacht gebacht hat Im Newen thur(e)n, als man hans Thurn(er) vrlaub hat geb(e)n LX d., It(e)m am Sambstag noch sant Gilligen tag (4. 9.) haben di h(er)ren aufgenommen den hans Chrantz Tromet(er) In Newen Thur(e)n..., AMB, K 18 (1451), s. 308, 74.*

⁶⁵ *It(em) vnd In der v(er)gang(e)n woch(e)n (19. 12. 1444) hat sich der vlrice von der Stieg verwall(e)n vnd der hainczman der ist angetret(e)n In sein Stat., It(em) auch ann dem tag (19. 12.) hat sich der hainczman des Thur(e)n vnd(er) wund(e)n auf Bedricz(er) thar., It(em) Am Sambstag An sannd Jorig(e)n tag (24. 4. 1445) hat man hin wid(er) aufgenommen(en) ein Tarhut(er) zu Bedricz(er) thar den Mich(e)l Schokk(e)l..., AMB, K 9 (1444/45), s. 307, 311.*

⁶⁶ *It(em) In der v(er)gang(e)n woch(e)n (31. 7. 1445) ist der (Michal Schokkel) abgang(e)n mit dem tod dem got genad. AMB, K 10 (1445), s. 201.*

⁶⁷ *It(em) Am Sambstag vor mathei ap(osto)li (18. 9.) hab ich geb(e)n dem Nicolasch sein woch(e)n Solt vnd In der woch(e)n ist er tod geleg(e)n, dem got genad, vnd der purg(er)maist(er) hat aufgenommen den ludweigen, LX d w., AMB, K 10 (1445), s. 182.*

Práca navyše, ktorú strážnici občas vykonávali, bola zvlášť ohodnotená. Napríklad, keď v zime v rokoch 1440 a 1441 Jakub Wild z Laurinskej veže 10 týždňov dennodenne sekal ľad v mestskej priekope, dostával týždenne 140 denárov, potom už len 90 denárov.⁶⁸

Z roku 1454 existuje doklad o tom, že aj strážnici mohli mať sluhov či pomocníkov. Svedčí o tom záznam z registra, ktorý spočítal či zúčtoval Tomáš, sluha kapitána Štefana Ranesa. Tento register vložený v komornej knihe K 19 z roku 1454 hovorí o platoch žoldnierov a strážnikov. Pri strážcovi Hainczovi na Novej veži s platom 6 šilingov den. sa uvádza aj jeho sluha, ktorý dostal 80 den.⁶⁹ Je pravdepodobné, že išlo o inak bežne uvádzaného strážcu na Novej veži s platom od 80 do 100 den. popri hlavnom strážcovi s platom 6 šilingov den.

Materiálne zabezpečenie pre strážcov

Rôzne potreby pre strážnikov zabezpečovalo mesto. Vozilo sa im drevo do radničnej Novej veže na kúrenie či stavebné drevo do iných veží na strážne budy. Napríklad jeden čln plný dreva za 10 šilingov den., v zime jedny sane plné dubového dreva za 15 den., či 10 dosák na strážnu budy na Vydricej bráne za 50 den. a 4 kusy dreva nazývaného attragische za 80 den.⁷⁰ Za 6 košov hlíny do izbice v Novej veži (asi na podlahu) zaplatilo mesto 28 den.⁷¹ Cinár Hans dostal 100 denárov za zvonec na zvolávanie, čo urobil pre strážnikov do Novej veže.⁷² Hansovi Polakovi pre jeho koňa kúpili 2 merice ovsa za 30 den.⁷³ Jakub Wild na Laurinskej bráne dostal sekeru za 14 denárov, ktorou sekal ľad v priekope.⁷⁴

Strážnikov mestská rada na vlastné náklady tiež zaodievala. Napríklad nočnému strážnikovi na Michalskej veži Fridrichovi Stolczelovi zakúpila *hofgewant*, čiže akúsi rovnošatu či uniformu, za jeden zlatý.⁷⁵ Hans Trometer (trubač) na Michalskej veži dostal rovnošatu tiež

⁶⁸ *It(em) Am Sambstag an sand Elspet(e)n tag (19. 11. 1440) hab wir geben dem Jacob sein woch(e)n lan vnd das er das eys Im Stat grab(e)n aufgehakt hat tagleich J lb XX d wienn., It(em) Am Sambstag noch vns(er) frawen tag der der (!) lichtmess (28. 1. 1441) hab wir dem Jacob wild gemynnert darvmb das er nym(m)er eys aufhakt In Stat grab(e)n dem hab wir geb(e)n III β d wienn., AMB, K 3 (1440/41), s. 417.*

⁶⁹ *It(e)m ich hab geb(e)n dem haincz auff dem Newn twrn VI β d vnd seinem chnecht LXXX d., AMB, K 19 (1454), register, s. 10.*

⁷⁰ *...I zull(e)n holcz In das Rothaws vnd dem thurner... vmb X β d w., AMB, K 6 (1443), s. 110., ...vmb I Slitt(e)n aich(e)n holcz In den Newen thur(e)n dem wacht(er) zu vnderundt XV d w., AMB, K 5 (1442/43), s. 61., X gemain lad(e)n auf dy Bedricz zu der wacht hutt(e)n p(er) V d w facit L d w., It(em) vnd IIII Attragische holcz auch zu der wacht hutt(e)n p(er) XX d w facit LXXX d., AMB, K 2 (1439/40), s. 162. Attragische holz bolo drevo splavované z Rakúska po rieke Atter. ORTVAY, ref. 16, s. 181.*

⁷¹ *...hab wir geb(e)n dem Swartz Nik(e)l vmb laym das er gefurt hat zu dem Stublein dem wacht(er) Im Newen thurr(e)n von dem kyenhartz grab(e)n VI korib vmb XXVIII d w., AMB, K 6 (1443), s. 96.*

⁷² *...hab wir geb(e)n dem hanns czyngiesser vmb ein glockh(e)l denn wachtern In Newen thurrn do mit man In Rüeft III β X d w., AMB, K 4 (1442), s. 58.*

⁷³ *Item eodem die schuef der purg(er)maist(er) das man dem hanns polak(e)n kauff(e)n schold seinem Ros II metz(e)n hab(e)rn das er pey dem thar fleissik schold sein vnd hab(e)n geb(e)n ye fuer ein metz(e)n vmb X new d facit XXX d wyenn., AMB, K 2 (1439/40), s. 487.*

⁷⁴ *It(e)m vom I hack(e)n zestel(e)n dem Jacob wil da mit man den Stat graben geeist hat XIII d., AMB, K 24 (1456), s. 70.*

⁷⁵ *Item eodem die hab wir geb(e)n dem ffridrich stolcz(e)l vmb ein hofgewant noch des purg(er)maister gescheft I flor auri., AMB, K 2 (1439/40), s. 162. Význam slova *hofgewant* je problematický.*

za jeden zlatý.⁷⁶ Neznáme množstvo čierneho súkna sa rozdelilo mestským sluhom a strážcovi na Novej veži za šesť a pol zlatých.⁷⁷ Neskôr dostal kat, strážnik a iní zamestnanci štyri marburské (asi z mesta Marburg v Nemecku) súkna za šesť zlatých.⁷⁸

Množstvo záznamov je venovaných mechanickým a snečným hodinám nachádzajúcim sa na Novej veži v radnici a potrebám pre ne. Maliar Lukáš dostal za vyrobenie a namaľovanie ručičky na hodiny až dva zlaté. Stolár Andrej na ňu vyrobil nejakú škatuľku či doštičku, aby mohla ukazovať čas.⁷⁹ Strážnik tiež dostal k hodinám libru sviečok za 8 den. a dve libry loja za 14 den.⁸⁰

Strážnikom na Novej veži tiež viala zástava. V roku 1440 sa kúpilo jeden a pol lakt'a bledej činovate na mestskú zástavu za 24 den. a maliarovi za jej pomalovanie sa zaplatilo 32 den.⁸¹ Podobne aj o pár rokov neskôr komorník zaplatil 32 den. akejsi Hazlinovej za dva lakte činovate na zástavu na Novú vežu.⁸²

Jednému zo strážcov by sa patrilo venovať o niečo podrobnejšie. Konrád Schilher, v účtoch zapisovaný skráteno Kuncz trometer (trubač), slúžil ako nočný strážnik a zároveň trubač či hlásnik na Novej veži v radnici takmer 20 rokov. Prvýkrát sa spomína už začiatkom novembra roku 1439, keď mu mestská rada vyplatila 80 denárov za jeho strážnu službu.⁸³ Minimálne od tohto času až do roku 1457 ostal v službách mesta na rovnakej pozícii.

Spočiatku dostával mzdu vo výške len 80 denárov, o necelý rok už 100 denárov týždenne.⁸⁴ V máji roku 1442 sa mu plat zvýšil až na 5 šilingov aj sedem a pol denárov, čiže 157,5 den., až kým sa jeho mzda o rok nato neustálila na 6,5 šilingoch denárov.⁸⁵ V roku 1451 nevykonával funkciu strážnika na Novej veži. Ďalší záznam o ňom pochádza až z roku 1454, keď dostával 6 šilingov denárov.⁸⁶ To sa až do roku 1457 nezmenilo.

V doslovnom preklade ide o slávnostný dvorský odev, čo v prípade strážcov alebo iných sluhov neprichádza do úvahy. Inak môže ísť aj o úradnícky odev, pri vojakoch a strážcoch rovnošata či uniforma. V prípade strážcov to teda môže byť buď slávnostný odev používaný pri významných udalostiach alebo rovnošata. Druhá možnosť sa zdá byť reálnejšia.

⁷⁶ *It(em) vnd ein hofgewant hab(e)n Im (Hanns Trometer) dy herren geschafft ze geb(e)n I flor auri.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 222.

⁷⁷ *...vmb ain Swartz tuch... den Stat dienern vnd dem wacht(er) Im Newen thurn zu hof gewant VIJ flor auri.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 183.

⁷⁸ *...IIII martpurg(er) tuch noch der h(er)ren gescheft zu hofgewant dem Nachricht(er) vnd dem Turner vnd andern Stat dienern di kosten VI flor auri.*, AMB, K 10 (1445), s. 81.

⁷⁹ *...hab wir geb(e)n dem lucas maler von dem zaiger zu(m) horer zu mach(e)n vnd zu mall(e)n II flor XVI d., hab wir geb(e)n dem Andre tisch(er) von der lad zu mach(e)n dar Inn der zaiger zu dem horer aus zaigt zu der stund III β d w.*, AMB, K 7 (1443/44), s. 50.

⁸⁰ *It(em) dem Turner vmb zu(m) hor(er) I lb kerz(e)n VIII d w. It(em) vnd mer dem Turner zu der hor II lb vnslicht XIII d w.*, AMB, K 8 (1444), s. 97.

⁸¹ *It(em) auch an dem tag (23. 2.) vmb IJ ell(e)n plaich zwillich zu dem Sat panyer auf den Newen thurn XXIII d w. It(em) vnd dem maler do von zu malen XXXII d w.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 191.

⁸² *It(e)m (14. 8.) vnd ich hab bezalt dy hazlin vmb II el(e)n zwillich di man vor (!) Ir genomen hat zu(m) panyer auf den Newen thur(e)n p(er) XVI d facit XXXII d w.*, AMB, K 13 (1447), s. 96.

⁸³ *Item Am Sambstag vor sand mertein tag (7. 11. 1439) hab wir geb(e)n dem Chuntz Tromet(er) wacht(er) Im Newn thurn sein lan LXXX d wienn.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 499.

⁸⁴ *Item Am Sambstag In die Gregorii p(a)pe vor Judica (12. 3. 1440) hat der purg(er)maister noch der herren geschafft dem Chuntz Tromet(er) sein woch(e)n lan gemert III β X d wienn.*, AMB, K 2 (1439/40), s. 500.

⁸⁵ *Item Am Sambstag noch des heilig(e)n chreucz tag (5. 5. 1442) hab ich geb(e)n dem Chuntz Tromete(er) sein woch(e)n Solt V β VIIJ d wienn.*, AMB, K 4 (1442), s. 207.

⁸⁶ *Item am Sambstag noch T(ertium) regum (12. 1.) dem Chuncz tromet(er) VI β d.*, AMB, K 19 (1454), s. 364. Z rokov 1452 a 1453 komorné knihy nie sú zachované, nevedno, kedy teda znovu nastúpil do služby.

Aj Kuncza mesto materiálne zabezpečovalo. Do svojej izby na Novej veži dostával drevo na kúrenie. V roku 1443 mu tam na pec osadili 7 kachličiek a v roku 1446 15 kachličiek po 4 denáre, o rok nato 20 kachličiek po 2 denáre.⁸⁷

Keďže bol zároveň trubačom, často dostával na vežu radnice aj pre vlastné užívanie zástavy. Tak v roku 1448 na jeho zástavu kúpili tri lakte taftu za jeden a pol zlatého, hodváb za 21 den., stužku (či lemovku) za 12 den. a pannám z kláštora, čo ju ušili, dali 21 den.⁸⁸ V inom prípade ešte zaplatili maliarovi Lukášovi za pomaľovanie zástavy pre Kuncza a jeho syna 3 zlaté.⁸⁹ V prípade požiaru mal Kuncz zástavu, ktorú vztyčoval na miesto, odkiaľ vzišiel požiar. V roku 1446 na ňu mesto kúpilo jeden a pol lakt'a červeného zetru za 67,5 den.⁹⁰

Mestský hlásnik na Novej veži obsluhoval tiež mechanické hodiny, ktoré tam boli umiestnené. Mestská rada zakupovala na ne rôzne potreby, ako koliesko za 10 den., akési železko za 8 den., na premazávanie sústavy raz 2 libry olivového oleja za 40 den. alebo 3 libry konopného za 24 den. Inokedy 1 libru sviečok za 8 den., pravdepodobne, aby Kuncz v noci videl, koľko je hodín a podľa toho mohol hlásiť aký je čas.⁹¹

Z ďalšieho vybavenia dostal napríklad 80 den. za novú trúbku, ktorá sa mu poškodila pri nejakom tábore.⁹² Keď v roku 1447 cestoval s mestskými vyslancami do Budína na „rákoš“, mestská rada mu zaplatila kušu a trúbku spolu v cene 2 zlatých, 4 šilingov a 20 denárov.⁹³

⁸⁷ ...hab ich geb(e)n dem Chuntz tromet(er) Im Newen thurr(e)n noch des purg(er)maist(er) gescheft fur sein holcz her prenn viel ader wenig da fur hab ich Im geb(e)n XII β d., AMB, K 20 (1454), s. 84., It(em) vnd In den Newen thurr(e)n In den Ofen dem Tromet(er) VII kachill(e)n p(er) IIII d w facit XXVIII d w., AMB, K 5 (1442/43), s. 62., It(em) vnd dem Chuntz Tromet(er) In sein Ofenn Im Newen thur(e)n XV kachel(e)n p(er) IIII d fa(ci)t LX d., AMB, K 11 (1445/46), s. 60., It(em) vnd hab geb(e)n dem hanns hafner das der dem Chuncz tromet(er) Im Newen Turn In sein Ofen XX kachilln gesatz gat p(er) II d facit XL d w., AMB, K 12 (1447/48), s. 75.

⁸⁸ It(em) III ell(e)n Taffat vmb IJ fl den Chu(n)cz tromet(er) zu panir IJ flor auri, vmb Seid(e)n III g(ross) facit XXI d, vmb port(e)l zum panir XII d, den Junkfrawn Im Nu(n)nen klost(er) do von zu Näh(e)n XXI d., AMB, K 14 (1448/49), s. 47.

⁸⁹ It(em) vnd hab(e)n geb(e)n von dem panyern des Chuntz Tromet(er) vnd sein Süns zu malen noch des purg(er)maist(er) gescheft dem maister lucas maler III flor auri., AMB, K 8 (1444), s. 59.

⁹⁰ It(em) vnd hab(e)n genomen... dem Chuntz Tromet(er) zu ainem panier IJ Czetter rot(e)n den man auf Stekt zu(m) fewer wo das aiis kompt ye ein el(e)n vmb XLV d w facit LXVIIJ d w., AMB, K 11 (1445/46), s. 51.

⁹¹ It(em) vmb ein Schaib(e)n zum horer dem Chuncz Tromet(er) von den Cristan drax(e)l X d w., AMB, K 12 (1447/48), s. 56., Item vmb einsn dem Chuntz tromet(er) zu d(er) hor VIII d., AMB, K 24 (1456), s. 182., It(em) vnd dem Chuntz Tromet(er) II lb pawm öll zu der hor p(er) XX d facit XL d w., AMB, K 12 (1447/48), s. 71., It(em) vnd hat geb(e)n zu der hör dem Chu(n)cz Tromet(er) III lb han(n)if oll p(er) VIII d facit XXIII d w., AMB, K 13 (1447), s. 123., It(em)... vmb I lb kercz(e)n dem Chuncz Tromet(er) Im Newen thurn zu der hor hab ich geb(e)n VIII d w., AMB, K 9 (1444/45), s. 49.

⁹² ...hab wir dem Chuntz Tromet(er) sein Tromet(e)n gelost von dem Jost goltsmid noch des purg(er)-maist(er) gescheft, dy er fur dem Tabor hat zeproch(e)n gehat, do von hab ich geb(e)n LXXX d w., AMB, K 7 (1443/44), s. 44.

⁹³ It(em) am mitich(e)n In vigilia larentii (9. 8.) hab wir gelost dem Chu(n)tz Tromet(er) Soldner noch der h(er)r(e)n gescheft von dem peter kursner I Armbrust vnd sein Tromet(e)n, als der mit den h(er)ren ab fur gen Ofen vnd auf den Rakusch mit h(er)ren ludweig kunigsfelder vnd heren Stephan Gmat(e)l II flor IIII β XX d., AMB, K 13 (1447), s. 96.

Drevo, potraviny a pravdepodobne aj iný materiál sa do Novej veže vyťahovali na kladke. Svedčí o tom záznam z roku 1445, keď pre Kuncza zaplatili dve kolesá za 28 den. na kladku, „*ktorou sa drevo, jedlo a pitie vytahuje*“.⁹⁴

Samozrejme aj ošatenie mal hraené z mestskej pokladnice. Raz dostal za rovnošatu 2 libry, den, ktorú mu mesto dlhovalo.⁹⁵ Zaujímavý prípad je z roku 1450, keď mu mestská rada prikázala zaplatiť 3 libry a 35 den. za rovnošatu na znak zmierenia, že „*nebude zle hovoriť pred mestom či o meste (teda o mestskej rade)*“.⁹⁶ Možnú príčinu jeho reptania možno hľadať v tom, že ho chceli prepustiť.⁹⁶ Nakoniec, najbližšie dva roky po tejto udalosti v službách mesta ani nebol. Posledný záznam venovaný Kunczovi pochádza z konca augusta 1457, keď jeho žene mešťanosta prikázal dať 2 toliare denárov (480 den.) za rovnošatu, čo mu ešte bolo dlžné.⁹⁷ Skonal pravdepodobne niekedy medzi januárom až aprílom 1457, potom ho na jeho mieste nahradil jeho syn Peter.⁹⁸

Zriedkavé zmienky o jeho synovi, ktorý slúžil ako trubač a hlásnik na mieste svojho otca a tiež doklad o existencii jeho ženy, svedčí o tom, že sa tu musel usadiť a žiť rodinným životom. Žiaľ, v daňovom registri z roku 1452/1453 sme o ňom zmienku nenašli. Je však možné, že práve vtedy v meste nebol, keďže v tom čase zrejme ani nezastával funkciu nočného strážnika na Novej veži.

Pochôdzkari

Úloha pochôdzkarov, v prameňoch nazývaných *Czirker*, spočívala v obchádzaní mestských ulíc a kontrolovaní nočného poriadku a pokoja v súčinnosti s nočným strážnikom na radničnej veži.⁹⁹ Komorné knihy nám o nich podávajú len málo informácií. Prvý nepriamy záznam pochádza z roku 1441, keď komorník pre Gašpara Ventúra kúpil jeden hárok papiera za 21 den. na *Czirk*, teda obvod.¹⁰⁰ Ďalší údaj je až z februára 1448. Mesto od Mikuláša

⁹⁴ *It(em) auch an dem tag hab wir kauft II Scheib(e)n zu(m) zug In Newen thur(e)n dem Chuntz Tromet(er) do mit er holcz vnd ess(e)n vnd Trinkch(e)n auf zeücht p(er) XIII d fa(c)i)t XXVIII d w.*, AMB, K 9 (1444/45), s. 66.

⁹⁵ *Ite(m) vnd hab geb(e)n dem Chuncz Tromet(er) noch des prug(er)maist(er) gescheft vmb alle sein hoffgewant was man Im schuldig ist gewesen von der Stat, da mit er gantz entricht ist mit II lb d.*, AMB, K 23 (1456), s. 99.

⁹⁶ *It(em) (18. 7.) vnd di heren di schueff(e)n durich gemachs willen das man geb(e)n schol dem Chuncz Tromet(er) von wegen seynes Sünes vmb hoffgewant das der nicht vbel schol red(e)n von der Stat als der vrlawb nam dem hat man geb(e)n vnd noch lass(e)n III lb XXXV d.*, AMB, K 15 (1450), s. 51.

⁹⁷ *Eod(em) die (27. 8.) nach des Burg(er)maist(er) gescheft hab Ich geb(e)n der kuntz Trumett(er) In II tl d von wegen eines hoffgewannt, daz man Ir(e)m man schuldig ist word(en) vnd Ir dass(elbs) mein h(e)rr(e)n geschaffi hab(e)n II tl d.*, AMB, K 25 (1457), s. 98.

⁹⁸ *Trumetter. (14. 5. 1457) Pet(er) des alt(e)n kuntz(e)n Sun LXX d.*, AMB, K 25 (1457), s. 196. Posledný doklad o jeho službe máme z decembra 1456. Následne je v komorných knihách 4-mesačná medzera a v máji 1457 slúžil už jeho syn.

⁹⁹ Prvý raz spomínaní v roku 1373. ORTVAY, ref. 17, s. 264, pozn. 5. Na iné označenie *Czirkerov* používa Teodor Ortway slovo *Bezirkkommissar*. Tento termín je poplatný skôr pre 19. a začiatok 20. storočia, kedy v mestskej správe takáto funkcia aj existovala. Celkom vhodný preklad tejto funkcie v súčasnosti by podľa nás mohol byť skôr *pochôdzkar*. ORTVAY, ref. 17, s. 261.

¹⁰⁰ *It(em) auch an dem tag vmb I puch pappir von dem vreich wimperger kromer dem Casprar ventur zu der Czirk vnd das wil er v(er)antburt(e)n XXI d w.*, AMB, K 3 (1440/41), s. 271.

Mornera kúpilo 102 libier sviečok pre kapitánov, pochôdzkarov a žoldnierov do radnice. Z toho vyplýva, že pochôdzkari boli ubytovaní v radnici. Podobný údaj je zaznamenaný aj o dva roky neskôr.¹⁰¹ Prvé známe mená konkrétnych pochôdzkarov sú však až z roku 1456. Vtedy boli pod položkou *Cirker pey der Nacht* menovaní dvaja pochôdzkari: Štefan Teichner, ktorý mal obchádzať mesto do polnoci, a Hans s veľmi príhodným priezviskom Gutenacht, ho mal vystriedať po polnoci. Obaja dostávali po 50 denárov.¹⁰² V nasledujúcom roku sa s rovnakým platom v službe pochôdzkarov vystriedalo postupne 7 osôb, a to už spomenutý Štefan Teichner, ďalej Andrej Seewald, Pankrác Guttennacht, Herman Müllner, Wolfgang Gappler, Mikuláš Peytler a Michal, zvaný *bei dem brun* (pri studni). Vtedy počas noci slúžili vždy štyria, pravdepodobne dvaja do polnoci a dvaja po polnoci.¹⁰³

Záver

Z našich zistení vyplýva, že organizácia vojenstva v Bratislave sa delila na tri zložky: mestskú pohotovosť (meštiansku milíciu), ozbrojené zložky zabezpečujúce strážnu službu a žoldnierske vojsko. Mestskú pohotovosť tvorili všetci bojaschopní dospelí mešťania mužského pohlavia. Počas cvičení a v prípade nebezpečenstva boli organizovaní podľa cechov. Každý mešťan mal na hradbách pri obrane svoje určené miesto, pričom významnejší mešťania a členoviaestskej rady zastávali funkciu kapitánov. Nad nimi stál hlavný mestský kapitán, vždy volený spomedzi mestských prísažných.

Mestskú strážnu službu zabezpečovala iná skupina naverbovancov. Strážne miesta boli na všetkých mestských bránach, a to na Laurinskej, Rybárskej, Vydrickej a Michalskej. Strážnici sídlili tiež vo Vodnej veži, ktorá sa nachádzala pod hradom, a na radničnej veži, nazývanej Nová veža. Strážnici sa delili na dva základné typy: denní strážcovia a noční strážcovia, pričom na každej bráne boli po jednom nočný a denný strážnik. Denní slúžili na bránach, noční vo vežiach príslušných brán. Strážnik na Novej veži bol zároveň aj hlavným mestským trubačom a hlásnikom.

Strážnici boli najímaní a vyplácaní vždy v sobotu. Najímanie mal na starosti mestský kapitán, ojedinele však aj mešťanosta či mestská rada. Plat všetkých strážcov sa v štyridsiatych rokoch 15. storočia ustálil na 60 denárov za týždeň. Len strážnik na Novej veži poberal žold vo výške 6 až 6,5 šilinga denárov. Aj strážcom poskytovalo mesto materiálne potreby ako drevo na kúrenie, sviečky či látky na rovnošaty.

Poslednú kategóriu mestských ozbrojencov tvorili pochôdzkari, ktorí počas noci dozerali nad dodržiavaním nočného pokoja a poriadku. Buď jednotlivito alebo v dvojiciach obchádzali mesto, pričom sa služby menili o polnoci.

¹⁰¹ *It(e)m... hab ich abgerait zum andern mal mit dem Nicolae morner noch des heck(e)ls Inbechanntnus was wir von Im genomen hab(e)n zu der Stat notdurft auf di haubleut vnd Czirkk(er) vnd Soldner In das Rothaus zeanczigen von erst FII lb chercze(e)n...*, AMB, K 12 (1447/48), s. 71., ...vmb X lb kerz(e)n dy man... genomen hat In das Rothaws auf dy zyrk(er) vnd Soldner p(er) VIII d..., AMB, K 14 (1448/49), s. 99.

¹⁰² *Item am Sambstag vor sand Cholmans tag hat der purg(er)maister aufgenommen Cirker also genant von erst, der and(er), aslo beschaidenleich, das ainer schol vor mitt(er) nacht Cirk(e)n, trewleich vnd der ander nacht mitter nacht... Stephan Teichner, hans gutnacht. yedem L d fa(ci)t III ß X d.*, AMB, K 23 (1456), s. 315.

¹⁰³ AMB, K 25 (1457), s. 450-453.

P. SEDLÁČEK: DIE STADTWEHR UND DIE STÄDTISCHE WACHE IN PRESSBURG IN DER MITTE DES 15. JAHRHUNDERTS

Die Organisationsform des Militärwesens in Pressburg in der Mitte des 15. Jahrhunderts setzte sich aus drei wesentlichen Bestandteilen zusammen: zum einen war es der städtische Einsatzbereitschaftsdienst (städtische Miliz), des Weiteren die bewaffneten Truppen, die für den Wachdienst verantwortlich waren, und nicht zuletzt das Söldnerheer. Der städtische Einsatzbereitschaftsdienst bestand aus allen kampffähigen Bürgern des männlichen Geschlechts. Während der Kampfübungen und im Falle einer Bedrohung wurden sie je nach den Zünften organisiert. Jeder Bürger bekam bei der Abwehr vor dem Angriff seinen Platz an den Stadtmauern zugewiesen, wobei die ehrwürdigen Bürger und Mitglieder des Stadtrates den Rang des Kapitäns inne hatten. Allen rangmäßig übergestellt war der städtische Hauptkapitän, der von den Bürgereidigen gewählt wurde.

Für den städtischen Wachdienst waren angeworbene Söldner verantwortlich. Die Wachposten waren an allen Stadttoren stationiert, und zwar am Lorentztor, Fischertor, Weidritzer Tor und Michaelertor. Die Stadtwächter waren auch am Wassertor unter der Burg postiert, und ebenfalls am Rathausturm, genannt Neuer Turm. Es gab zwei Sorten von Stadtwächtern, je nach dem, ob sie Tages- oder Nachtdienst hielten. An jedem Tor waren je ein Nacht- und ein Tageswächter postiert. Die Tageswächter hielten ihren Dienst an den Toren, die Nachtwächter wiederum an den Türmen des jeweiligen Stadttores. Der am Neuen Tor postierte Stadtwächter war zugleich der in der Stadt höchstgestellte Hornbläser und Herold.

Die Stadtwächter wurden immer am Samstag angeworben und gezahlt. Für das Anwerben zuständig war der Stadtkapitän, in vereinzelt Fällen aber auch der Oberbürgermeister oder der Stadtrat. Die Entlohnung für alle Stadtwächter wurde in den 40. Jahren des 15. Jahrhunderts auf 60 Denaren wöchentlich festgelegt. Nur der Wächter am Neuen Turm erhielt wöchentlich einen Sold von 6 bis 6,5 Schilling Denaren. Darüber hinaus gewährleistete die Stadt den Stadtwächtern auch Güter, wie z. B. Brennholz, Kerzen oder Stoff für Uniformen.

Letzte Kategorie der Bewaffneten bestand aus Streifenwächtern, die nachts für die Einhaltung der Nachtruhe und Ordnung sorgten. Die Streifenwächter waren entweder vereinzelt, oder zu zweit unterwegs, und lösten sich um Mitternacht ab.